

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Romans lezen

GUY VERBRUGGEN

Waarom lezen wij eigenlijk romans?

Goede romans geven vaak een verrassende voorzet om iets te verwerken, te ontleden en te plaatsen, brengen ons in contact met psychoanalytische objecten, met moeilijke, onbekende of bevroren delen van onszelf en anderen. Verstaan en verstaan worden, in een soort emotionele afstemming met zichzelf en anderen, daar gaat alle psychoanalytisch denken toch over? Tegelijkertijd laat een roman ons toe ons even terug te trekken, met een boekje in een hoekje, met maximale veiligheid en minimale beïnvloeding door regressieve groepsfenomenen. Denken zonder levende anderen in de buurt kan zeer verrijkend en ver reikend zijn. Ik denk daarbij aan de oneliner van Albert Vigoleis Thelen uit *Het eiland van het tweede gezicht*: 'De mens is geen zalm, als hij in een dichte school zwemt gaat het altijd stroomafwaarts.' Anderzijds kan men zich natuurlijk slechts beperkt terugtrekken, men mag niet verzanden in lethargie en passiviteit, of belanden in een schijnwereld.

Naast deze evenwichtsoefening tussen verwerken en zich terugtrekken verschaft lezen volgens mij het plezier zich in te leven in een tijdperspectief, een persoon of een situatie. Vaak met een heroïsch gevoel, zoals Freud (1908, p. 417) ons leert: 'Er kan je niks gebeuren.' Aan dit verraderlijke kenteken van onkwetsbaarheid herkent men zonder moeite zijne majesteit het Ik, de held van alle dagdromen en romans.

Graag lezen verwijst ook naar de wens tot nadenken, overdenken en doordenken. Literatuur moet daartoe ook uitnodigen, genoeg ruimte laten. Het typeert de fijnzinnige, van spaarzame middelen gebruikmakende kunst van het schrijven dat de schrijver zijn held niet alle geheimen van zijn motivering hardop en volledig laat uitspreken. Daardoor dwingt hij ons die geheimen aan te vullen, houdt hij ons intellect bezig, buigt het af van het kritische denken en bestendigt onze identificatie met de held (Freud 1916, p. 192).

Bezig zijn met lezen gaat ook over levendige en levend wordende fantasie. Fantasie toelaten is lang niet vanzelfsprekend. Freud stelt dat de volwassene zich vaak schaamt voor zijn fantasie, haar verbergt, koestert als zijn intiemste bezit. Hij zou in de regel nog liever zijn misstappen bekennen dan zijn fantasieën meedelen (Freud 1908, p. 414).

In *Een manier om ongeluk te bestrijden* voegt Mario Vargas Llosa eraan toe dat mensen niet zonder fictie kunnen, zelfs mensen die nog nooit een boek hebben gelezen en niets om literatuur geven. Iedereen heeft de behoefte om zijn eigen leven aan te vullen met een fictief leven, de een of andere leugen die hij door ik weet niet wat voor mechanisme omzet in waarheid. We lezen romans en worden wezenlijk ontroerd en verrijkt door het verzinzel, de leugen die de roman ons aanreikt.

Lezen is ook een manier van omgaan met heimwee en verwijst naar een verlangen naar een manier van leven die al lang verleden tijd is of nooit bestond. Vaak zoekt de neuroticus in het boek naar de 'gedroomde' familieroman (Freud 1909).

Lezen is wellicht ook een gevecht met de dood. Soms in de zin van wanhopig alles lezen wat binnen handbereik komt, wetende dat het leven erg kort is. Vaak in een soort overwinnen van de sterfelijkheid. In literatuur vinden we volgens Freud (1915, p. 465) nog mensen die de kunst van het sterven verstaan, die het zelfs presteren iemand anders te doden. We sterven in de identificatie met de ene held, maar overleven hem toch en zijn bereid, ongedeerd als tevoren, een tweede maal met een andere held te sterven.

Een combinatie van psychoanalyse en literatuur geeft in die mate wederzijdse bevruchting, verlichting en verdichting, dat we bijna zouden kunnen spreken van een niet-zonder-elkaar-kunnen. Als voorbeeld en afsluiter geef ik de intro van het laatste boek van Hanif Kureishi, *Dit moet je weten*, waar de schrijver-hoofdfiguur tevens psychoanalyticus is:

Geheimen zijn mijn handel: ik verdien er mijn brood mee. De geheimen van de begeerte, van de dingen die mensen echt willen en waarvoor ze doodsbang zijn. De geheimen van de reden waarom liefde zo moeilijk is, seks ingewikkeld, het leven smartelijk en de dood zo dichtbij en toch ver weggeborgen. Waarom zijn lust en straf nauw verweven? Hoe spreekt ons lichaam? Waarom maken we onszelf ziek? Waarom wil je graag falen? Waarom is genot zo onverdraaglijk?

Wie zou er over zulke 'bankgeheimen' niet verder willen denken of lezen, op of naast de bank?

Literatuur

FREUD, S. (1908). De schrijver en het fantaseren. In *Werken 4* (p. 410-420). Amsterdam: Boom.

FREUD, S. (1909). De familieroman van de neuroticus. In *Werken 4* (p. 545-550). Amsterdam: Boom.

FREUD, S. (1915). Actuele beschouwingen over oorlog en dood. In *Werken 6* (p. 448-474). Amsterdam: Boom.

FREUD, S. (1916). Enkele karaktertypen uit de psychoanalytische praktijk. In *Werken 7* (p. 186-210). Amsterdam: Boom.